

**Ljubodrag Dimić, Nikola Žutić, RIMOKATOLIČKI
KLERIKALIZAM U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI 1918-1941,
prilozi za istoriju, Beograd 1992, str. 314**

Poslednjih godina jugoslovenska historiografija obogaćena je nizom vrednih studija i priloga, kojima su na najbolji način popunjene mnoge praznine u našem poznavanju prošlosti ili data nova tumačenja nekih društvenih procesa, pojava i događaja. Među takvim radovima koji su, za razliku od publicistike, neretko sklone senzacionalističkom pisanju, nastali na osnovu objektivnih istraživanja, je i knjiga Ljubodraga Dimića i Nikole Žutića o rimokatoličkom klerikalizmu u Kraljevini Jugoslaviji. Tema militantnog katolicizma na našim prostorima decenijama je privlačila pažnju i interesovanje istoričara, ali skoro toliko dugo i čekala svoje istraživače. Proučavanju i analizi ovog fenomena suprotstavljale su se kako "istorijske okolnosti" tako i nedostupnost arhivskih fondova katoličke crkve. Viktor Novak, Sima Simić, Dragoljub Živojinović, Milorad Ekmečić, Vladimir Dedijer, Milan Bulajić i drugi istoričari dali su, ipak, više značajnih priloga kojima su trasirali put budućim analitičarima. Nastavljajući njihov rad, Nikola Žutić i Ljubodrag Dimić su uočili stalnu aktuelnost rimokatoličkog klerikalizma i njegov sudbonosni uticaj na postojanje države jugoslovenskih naroda i to u raznim periodima njenog trajanja ili nestajanja. "Iskustvo klerikalizma u Kraljevini Jugoslaviji 1918-1941", rekli su već u predgovoru svoje knjige, "bilo je više nego mučno i tragično. Klerofašistička NDH bila je sinonim terora i katoličenja, a klerikalizam jedan od inspiratora i generatora genocida. Prigušeni procesi prisustva i adaptacije klerikalizma u posleratnim godinama u novoj istorijskoj situaciji buknuili su svom snagom. Vreme 'pripreme', vreme 'zrenja' i vreme 'žetve' klerikalizma ponovilo se i pred našim očima".

Opređeljujući se za proučavanje rimokatoličkog klerikalizma u vreme postojanja Kraljevine (SHS) Jugoslavije, Ljubodrag Dimić i Nikola Žutić nisu zastali pred zatvorenosću arhiva katoličke crkve. Taj nedostatak uspešno su prevazišli izuzetnim poznavanjem brojnih dostupnih fondova, posebno u Arhivu Jugoslavije, čiji sadržaji čuvaju dragocene podatke o teorijskim osnovama i delovanju katolicizma, kao i veoma bogate katoličke štampe, kroz koju su se prolamale i ideje i politika crkvenih vrhova. Upoznati sa doista svim istorijskim izvorima važnim za temu kojom su se bavili, mogli su da rimokatolički klerikalizam sagledaju u svojoj složenoj i razgranatosti, te da iz tog širokog okvira izdvoje nekoliko problemskih celina. U skladu s njima i knjigu su podelili na dva dela.

Autor prvog dela (str. 13-131), Nikola Žutić, obradio je nekoliko pitanja vezanih za odnos rimokatoličke crkve prema stvaranju Kraljevine SHS, njen potonji rad u Srbiji i Makedoniji, politiku (kao i politiku Italije) u susjednim zemljama - Albaniji, Mađarskoj i Bugarskoj, i odnos Hrvata i katoličke crkve. Svako od ovih pitanja može, verujemo, biti predmet posebne obrade. Otvarajući ih, Nikola Žutić je ukazao na njihov značaj, ne uspevajući, međutim, da ih uvek i zaokruži i zadovolji upitnike koji se pri čitanju javljaju. Njegov rad bio bi celovitiji

da ne obuhvata uglavnom samo dvadesete godine i da sadrži analizu još nekoliko važnih momenata - na primer, odnos državnog vrha Kraljevine i odnos srpske pravoslavne crkve prema očiglednim težnjama katoličkog klerikalizma, konkordatsku krizu iz 1937. godine i slično. U jednom od poglavlja Nikola Žutić je govorio o odnosu Stjepana Radića prema katolicizmu, kao i o nadbiskupu Antunu Baueru. Praćenje delatnosti Stjepana Radića iziskivalo je, čini nam se, i osvrt na međusobni odnos katoličke crkve i drugih hrvatskih političkih stranaka, naročito na stav Radićevog naslednika na mestu hrvatskog vođe - dr Vlatka Mačeka.

Ljubodrag Dimić, autor drugog dela knjige (str. 135-269), izložio je svoja saznanja o delovanju katoličke crkve u prosveti i kulturi Kraljevine Jugoslavije, nazvavši ga "kulturnim bojem rimokatoličke crkve i države". Oslonjen na svoje obimno istraživanje kulturnih tokova i prosvete u Kraljevini Jugoslaviji, istorijskoj nauci je dao bogato dokumentovanu analizu te sfere angažovanja katoličke crkve. Sveobuhvatnost njegovog teksta, koji pokazuje sve odlike studioznog proučavanja jedne problematike, navodi nas na zaključak da će i budući istraživači rimokatoličkog klerikalizma malo šta imati da dodaju rezultatima iznetim u ovom radu.

Autori su svoj prilog o rimokatoličkom klerikalizmu nazvali "skromnim", ali je on više od toga, tim pre što se ova knjiga, i pored postojanja ranijih radova o ovoj temi, može smatrati jednim od početaka. Upravo zato, ne možemo očekivati da u potpunosti zadovolji profesionalnu radoznalost istoričara, a i šire kulturne javnosti, te da odgovori na sva pitanja koja su se pre njene pojave nametala, a njenim pojavljivanjem i umnožavala. Otvara se, na primer, pitanje upliva i angažovanja katoličke crkve u socijalnoj i ekonomskoj politici. Ne znamo mnogo ni o kanonskoj pozadini njenih aktivnosti. Ali, saznanja od kojih su došli Ljubodrag Dimić i Nikola Žutić nisu mala. Posebnu težinu daje im i to što su ih prezentovali u okviru spoznaje o dugotrajnosti ovog fenomena i njegovom učešću u mnogim društvenim procesima i pojavama. Uticaj rimokatoličkog klerikalizma na sudbinu Kraljevine Jugoslavije, posmatran sa svešću o hiljadugodišnjem trajanju jedne crkve, koja svoje ciljeve zna decenijama i stotinama godina unapred, ne odriče ih se ni kada se prilagođava pojedinim istorijskim situacijama, stalno misleći, kako je jedan od autora rekao, "milenijumskom logikom", tek je epizoda, a kratak život te države, čije se radenje postavilo kao prepreka u ostvarenju težnji katoličkog klerikalizma, samo "frtalj ure". Takvo postavljanje problema, kako su učinili Nikola Žutić i Ljubodrag Dimić, neće moći da izbegnu ni svi drugi istoričari koji se opredele za proučavanje uloge rimokatoličkog klerikalizma u istoriji jugoslovenskih naroda.

Mira RADOJEVIĆ